

# Út a szabadulás felé: A büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő tevékenységei a szabadulásra felkészítésben

## The Path to Release: The Activities of Probation Officers in Prison Services for Preparing Inmates for Release

Mitrovics Zoltán<sup>1</sup>

<https://doi.org/10.51624/SzocSzemle.18696>

Beérkezés: 2025. 04. 10.

Átdolgozott változat beérkezése: 2025. 08. 25.

Elfogadás: 2025. 10. 12.

**Összefoglaló:** A börtönből való szabadulás összetett, többtényezős folyamat, amely alapos előkészítést igényel mind az elítéltek, mind a büntetés-végrehajtási szakemberek részéről. A tanulmány a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelők szabadulásra felkészítéssel kapcsolatos tevékenységeit mutatja be, különös tekintettel a jogi keretekre, a szakmai feladatokra és az empirikus tapasztalatokra. A vizsgálat a szerző 2020–2021-ben végzett, országos kiterjedésű kutatásának kvalitatív tartalomelemzésén alapul. Az értelmezési keretet Pierre Bourdieu tőkeelmélete, valamint Goffman, Clemmer, Sykes és Hirschi elméleti megközelítései adják, amelyek segítik a reintegrációs folyamat pszichológiai, társadalmi és intézményi dimenzióinak feltárását. A kutatás eredményei szerint a sikeres felkészítés alapja a személyre szabott beavatkozás, valamint a támogató és kontrollfunkciók kiegyensúlyozása. Ugyanakkor a pártfogói munka hatékonyságát korlátozzák az adminisztratív terhek, az intézményi kapacitások szűkössége és az interprofesszionális együttműködés nehézségei. A tanulmány szakmai ajánlásokat is megfogalmaz a pártfogói tevékenység fejlesztésére, amelyek az adminisztráció csökkentésére, az intézményi koordináció erősítésére és az egyéni támogatási formák bővítésére irányulnak.

**Kulcsszavak:** fogvatartott, pártfogás, szabadulásra felkészítés, reintegráció, börtön

**Abstract:** Release from prison is a complex, multifactorial process that requires thorough preparation from both convicts and correctional professionals. This study presents the activities of probation officers in the context of preparing for release, with special attention to legal frameworks, professional responsibilities, and empirical experiences. The research is based on the author's nationwide qualitative content analysis conducted in 2020–2021. The interpretative framework is provided by Pierre Bourdieu's theory of capital, as well as the theoretical approaches of Goffman, Clemmer, Sykes, and Hirschi, which help explore the psychological, social, and institutional dimensions of the reintegration process. According to the results, the foundation for successful preparation is personalized intervention and a balance between supportive

1 Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Közösségi és Szociális Tanulmányok Tanszék, mitrovics.zoltan@pte.hu

and control functions. However, the efficiency of probation work is limited by administrative burdens, the scarcity of institutional capacities, and the difficulties of interprofessional collaboration. The study also formulates professional recommendations for the improvement of probation activities, focusing on reducing administrative burdens, strengthening institutional coordination, and expanding forms of individual support.

**Keywords:** detainee, probation, release preparation, reintegration, prison

## 1. Bevezetés

Az elítéltek társadalmi reintegrációjának támogatása kiemelt jelentőségű a modern büntetés-végrehajtási rendszerekben. A büntetés-végrehajtás nem merülhet ki a joghátrány érvényesítésében és a társadalom védelmében, hanem aktív szerepet kell vállalnia a fogvatartottak társadalomba való visszavezetésében is. Bár a reintegrációs szemlélet már a 2000-es évek közepén megjelent a hazai büntetés-végrehajtási szervezet stratégiai dokumentumaiban (Schmehl 2005), a 2013. évi CCXL. törvény (továbbiakban: Bv.tv.) hatálybalépésével ez a megközelítés jogszabályi szinten is megerősítést nyert, és alapértékként épült be a büntetés-végrehajtási filozófiába (Sinkó 2022). Az elítéltek reintegrációjának támogatása azonban nem csupán jogi kérdés, hanem társadalmi, gazdasági és biztonsági érdek is. A sikeres reintegráció csökkenti a bűnismétlés kockázatát, hozzájárul a börtönök túltelítettségének mérsékléséhez, továbbá segíti a szabadult elítéltek munkaerőpiaci és társadalmi beilleszkedését, ezáltal a társadalmi kohéziót erősíti, valamint hosszú távon gazdasági és szociális előnyöket biztosít (UNDOC 2018).

Az elítéltek sikeres reintegrációját a büntetés-végrehajtási intézeteken (továbbiakban: bv. intézet) belül számos intézkedés, szakember segíti, ezek között szerepel a fogvatartottak munkáltatása, oktatása, részükre különböző szabadidős programok biztosítása és a hozzátartozóikkal történő kapcsolattartás elősegítése. A társadalmi reintegráció sikerességének valószínűsége sokkal nagyobb lehet abban az esetben, ha az elítélt a szabadulásakor rendelkezik megfelelő családi, társadalmi kapcsolatokkal, képzettséggel és munkatapasztalattal (Visher–Travis 2003). Ebben a feladatban kaptak nagyon fontos szerepet a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelők (továbbiakban: bv. pártfogó), akik többek közt reintegrációs gondozás keretében segítik az elítéltek társadalmi visszailleszkedésének sikerességét.

Jelen elemzés átfogó képet kíván nyújtani a bv. pártfogók szabadulásra felkészítésben betöltött szerepéről, feladatairól és kihívásairól. Cél, hogy minden aspektusból megvizsgáljuk ezt a komplex tevékenységet, amely magában foglalja az egyéni és csoportos foglalkozásokat, a reintegrációs programok kidolgozását és végrehajtását. A tanulmány keretében részletesen elemezzük a bv. pártfogók feladatait a szabadulásra felkészítés különböző fázisaiban, kezdve a reintegrációs gondozással, folytatva a konkrét szabadulásra felkészítő programokkal, kitérve a gyakorlati megvalósításra. Vizsgáljuk továbbá a bv. pártfogók együttműködését más szakemberekkel, in-

tézményekkel és civil szervezetekkel, amely elengedhetetlen a sikeres reintegráció érdekében. Az elemzés során figyelembe vesszük a vonatkozó jogszabályi hátteret, a szakmai irányelveket, a gyakorlati tapasztalatokat, valamint a bv. pártfogók körében 2020–2021-ben elvégzett kutatás szabadulásra történő felkészítés kapcsán releváns megállapításait.

## 2. Elméleti és értelmezési keret

A börtönből szabadulók társadalmi reintegrációja az utóbbi évtizedekben mind nemzetközi, mind hazai szinten intenzív kutatások tárgya. A sikeres visszailleszkedés többtényezős folyamat, amelynek megértéséhez komplex elméleti modellekre van szükség. Jelen tanulmány értelmezési kereteként Pierre Bourdieu tőkeelmélete (1986) szolgál, amely három fő tőkefajtát – társadalmi (kapcsolati és intézményi hálózatok), kulturális (képzettség, készségek), és gazdasági (anyagi-tárgyi források) tőkét – különít el. E fogalmak dinamikus egymásra hatása határozza meg az egyén társadalmi pozícióját és lehetőségeit.

A börtönből szabadulók esetében e tőketípusok gyakran jelentősen sérülnek, vagy eleve hiányoznak, ami megnehezíti a normakövető élet újrakezdését. A reintegráció sikeressége ezért nem kizárólag egyéni elhatározás kérdése, hanem strukturális támogatottságot is feltételez, különös tekintettel a társas kapcsolatokra, a képzettségre, a munkaerőpiaci lehetőségekre és a társadalmi elfogadottságra.

A büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelet szerepe e kontextusban úgy értelmezhető, mint a társadalmi, kulturális és gazdasági tőke újratermelésének egyik támogató mechanizmusa. A bv. pártfogók feladata nem merül ki a jogi ellenőrzésben, közvetítenek a szabadulók és az intézmények között, facilitálják a társas kapcsolatok helyreállítását, tanácsadással és támogatással segítik a beilleszkedést. Bourdieu elmélete így nemcsak háttérfogalomként, hanem az empirikus elemzés értelmezési kereteként is szolgál a jelen tanulmányban – különösen a társadalmi tőke gyakorlati megnyilvánulásait, megerősítését és konvertálhatóságát illetően.

A pártfogó felügyelőknek kiemelkedő szerepük van abban is, hogy segítsék a fogvatartottakat a börtönbeli ártalmak leküzdésében, amelyeket Goffman stigmaelmélete (Goffman 1963), Clemmer prizonizáció fogalma (Clemmer 1958) és Sykes deprivációs modellje (Sykes 1958) ír le, továbbá támogatassák őket a társadalmi normákhoz és saját közösségeikhez való visszatérésben. A börtönártalmak klasszikus (például izoláció, autonómiavesztés) és hozott formáinak (például mélyszegénység, addikció, alacsony iskolai végzettség) elkülönítése rávilágít arra, hogy a pártfogó felügyelők szabadulásra felkészítése során nemcsak a börtönben szerzett károsodásokat, hanem az előzetes marginalizációból fakadó nehézségeket is kezelniük kell. Ez a kettős megközelítés teszi lehetővé, hogy a pártfogás komplex és személyre szabott támogatást nyújtson (Biró 2015, Albert 2015, Albert–Biró 2015). A jelen kutatás eredményei megerősítik, hogy a pártfogói tevékenység eredményességét

elsősorban a családi, társadalmi háttér és az egyéni motiváció figyelembevételére épülő személyre szabott stratégia határozza meg, amely a hazai szakirodalom szerint is kulcsfontosságú tényező (Albert 2015, Biró 2015, Fiáth 2012). Emellett a dezisztenciaelmélet és a harmadlagos megelőzés hangsúlyozza, hogy a sikeres visszailleszkedés érdekében elengedhetetlen a társadalom, az intézményrendszer és az egyéni erőforrások szoros együttműködése, amely a hagyományos büntetésorientált szemlélettel szemben a személyre szabott támogatásra helyezi a hangsúlyt (Szabó 2019, Borbíró–Szabó 2012).

A nemzetközi szakirodalomban a rehabilitáció, reintegráció és reszocializáció fogalmai gyakran átfedésben jelennek meg, azonban általában a rehabilitációs programokat tekintik a bűnelkövetők testi, lelki és társadalmi állapota helyreállítását célzó eljárásnak (Ward–Rose–Willis 2012, Ward–Maruna 2007). A reintegráció fogalma elsősorban a szabadulás utáni társadalmi visszailleszkedés folyamatára utal, amely hangsúlyozza az állampolgári szerepek, társas kapcsolatok, valamint a munkaerőpiaci esélyek újraépítését (McNeill–Raynor–Trotter 2013). A reszocializáció pedig az új társadalmi normák elsajátítását, a korábbi antiszociális attitűdök felülírását szolgálja, és szorosan kapcsolódik a rehabilitációhoz (Robinson–McNeill 2013).

Magyarországon Popper Péter a reszocializációt tágabb keretfogalomként kezeli, amely magában foglalja a reintegráció és rehabilitáció folyamatait is (Popper 1970). Fliegauf Gergely ezzel szemben világosan elkülöníti a három fogalmat céljaik és eszközszerük szerint (Fliegauf 2012). Szabó Judit értelmezésében a rehabilitáció és reszocializáció kölcsönösen összefügg, és a reintegráció a szabadulás előkészítésének és utógondozásának legfontosabb kerete (Szabó 2014). A Borbíró–Lévay–Gönczöl-féle *Kriminológia* tankönyv kiemeli, hogy a reszocializáció és a rehabilitáció részben átfedő, de eltérő tartalmú folyamatok, amelyek a reintegráció komplex célrendszerét egészítik ki, ahol a hangsúly a társadalmi visszailleszkedésen, az önálló életvezetésen és a jogkövető állampolgári szerep megerősítésén van (Borbíró–Lévay–Gönczöl 2014). A reintegráció értelmezését tovább árnyalja azon megközelítés, amely szerint a szabadulók szubjektív percepciója, jövőképük és saját reintegrációs esélyeik értelmezése szoros összefüggésben áll a visszailleszkedés sikerességével. A „reszocializációs esélyek” nem csupán külső környezeti tényezők függvényei, hanem az elítéltek önértékelésén és aktív részvételén is múlnak (Biró 2015, Albert 2015, Tóth 2015).

Jelen tanulmányban a „reintegráció” fogalmát használom egységes szemléleti keretként, amely alatt azt a komplex, többdimenziós folyamatot értem, amely magában foglalja az egyén társadalmi, munkaerőpiaci, kapcsolati és önálló életvezetési készségeinek újraépítését és támogatását a büntetés-végrehajtás alatt és különösen a szabadulás után. A hazai büntetőpolitikai és jogszabályi környezet szintén megerősíti ezt a szemléletet. A Bv.tv. 1. § (2) bekezdése szerint a büntetés-végrehajtás célja nem csupán a szabadságelvonás végrehajtása, hanem „az elítélt társadalomba

történő visszailleszkedésének elősegítése” is. A törvény több ponton – különösen a 83. §-ban, valamint a 185–191. §-ban – részletesen szabályozza a reintegrációs tevékenységek tartalmát, kiemelve a pártfogó felügyelők szerepét a munkavállalás, lakhatás, családi kapcsolatok, valamint az életvezetési készségek támogatásában. E jogszabályi elvárások adják a reintegráció célrendszerének normatív keretét, amelyre a pártfogói gyakorlatnak épülnie kell.

Nemzetközi kutatások (Dandurand 2016, Maruna 2006, UNDOC 2018) és több ország gyakorlata alapján is megfigyelhető, hogy a pártfogói munkának a reintegráció előírásán túl szervezési, koordinációs és közvetítő szerepe is van az intézményi, jogi és közösségi szereplők között, így az interprofesszionális együttműködések fejlesztése a hazai rendszer egyik fő kihívása és lehetősége (Borbíró–Szabó 2012, Borbíró–Lévay–Gönczöl 2014).

Összefoglalva: a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelők szabadulásra történő felkészítése és folyamatos támogatása akkor lehet igazán eredményes, ha a komplex és személyre szabott programokat alapos elméleti és empirikus szakirodalmi háttér támasztja alá, amely a társadalmi tőke megerősítését, a börtönben és előtte szerzett ártalmak mérséklését, a rizikó- és védőtényezők dinamikus kezelését, valamint az intézményi együttműködések fejlesztését foglalja magában.

### 3. A büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelet

A magyar pártfogó felügyelet története egészen a 18. századig vezethető vissza. A kezdeti rabsegélyező egyletek, majd patronage egyesületek még nem állami feladatként segítették a börtönből szabadultak visszatérését a társadalomba (Nagy 1985). A pártfogó felügyelet intézményesülése egészen az 1970-es évekig váratott magára, ekkor került sor a fiatalkorú bűnelkövetőkkel végzett pártfogó felügyelői munka szolgálatba szervezésére (Vókó 2003), amelyet a gyermekvédelem rendszerébe integráltak, majd röviddel ezután, 1975-ben a felnőttkorúak tekintetében is megtörtént a pártfogó felügyelői hálózat létrehozása, a bíróság szervezetrendszerébe illesztve a feladatot. A pártfogó felügyelők tehát a pártfogoltak életkora alapján kettéválasztott rendszerben végezték tevékenységeiket. A szakma egységesítésére 2003-ban került sor, ekkor jött létre a Pártfogó Felügyelői Szolgálat, amelybe integrálták mind a bíróságokon, mind a közigazgatási hivatalok gyámhatósági osztályán dolgozó pártfogó felügyelőket (2003. évi XIV. törvény).

A szakma ismételt felosztására 2014-ben került sor, ekkor nem a pártfogoltak életkora, hanem az ellátandó feladatok alapján. Az egyes törvényeknek a belügyminiszter feladat- és hatáskörével összefüggő módosításáról szóló 2014. évi XXX. törvény rendelkezései értelmében 2014. augusztus 9-től a Pártfogó Felügyelői Szolgálat feladat- és hatáskörébe tartozó tevékenységek közül a feltételes szabadság tartamára törvény alapján fennálló vagy elrendelt pártfogó felügyelettel kapcsolatos pártfogó felügyelői feladatok végrehajtása a büntetés-végrehajtás szervezetéhez ke-

rült át. Az intézkedés hatására a 2003-ban egységesített pártfogó felügyelői szervből ismételten egy kettéválasztott pártfogó felügyelői tevékenység jött létre. Napjainkra tehát a szakmailag megbontott pártfogó felügyelői tevékenység két állami intézmény feladata: egyrészt a megyei kormányhivataloké, ahol a pártfogó felügyelők a közigazgatásban tevékenykedő részvevőként látják el feladataikat, másrészt a büntetés-végrehajtási intézeteké, ahol rendvédelmi igazgatási alkalmazottként végzik munkájukat a pártfogó felügyelők. A büntetés-végrehajtás rendszerébe kerülést követően a kezdeti feladatkörökhöz képest a bv. pártfogók tevékenységi köre jelentősen bővült. A jelenlegi jogi szabályozás alapján a bv. pártfogók környezet-tanulmányokat és pártfogó felügyelői véleményeket készítenek, közreműködnek a reintegrációs őrizet és otthonápolási őrizet végrehajtásában, ellátják a felételes szabadságra bocsátott elítéltek pártfogó felügyeletét és utógondozását, valamint ők végzik a szabadulás előtt álló elítéltek szabadulásra történő felkészítését (8/2013. [VI.29.] KIM rendelet). A felsorolt feladatok közül jelen tanulmányban a szabadulásra felkészítést tekintjük át részletesebben, amelynek koordinálása a börtönökben teljes mértékben a bv. pártfogók feladata.

#### 4. A szabadulásra felkészítés keretei

A szabadulásra felkészítés időtartamát, kezdési időpontját, szakmai tartamának jellegét a hatályos jogszabályok meghatározzák, mégsem tekinthető büntetőjogi intézkedésnek, hiszen az abban való részvétel tulajdonképpen önkéntes (8/2013. [VI. 29.] KIM rendelet – a továbbiakban: Pfr. – 62/E. § [3]). Bizonyos esetekben a Bv.tv. kötelezővé teszi a reintegrációs programban foglaltak betartását a fogvatartott részére, de az esetlegesen tanúsított passzív, elutasító magatartásnak szankciója nincs. Az elítélt reintegrációs gondozását a bv. intézetből való szabadulás – ideértve a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét is – várható időpontja előtt: egy évig terjedő szabadságvesztés esetén két hónappal; egytől öt évig terjedő szabadságvesztés esetén hat hónappal; öttől tíz évig terjedő szabadságvesztés esetén egy évvel; tíz évnél hosszabb szabadságvesztés esetén két évvel kell megkezdeni (Bv.tv.185.§ [2]).

A szabadulásra felkészítés gyakorlatban történő megvalósulása során a jogszabályban megjelölt időpontokban első lépésként a bv. pártfogó a bv. intézetben felkeresi az elítéltet és átad számára egy előkészítő kérdőívet, amelynek célja, hogy az elítélt válaszain keresztül a bv. pártfogó felmérje, hogy az elítéltnek a szabadulás utáni életéhez milyen segítségre van szüksége. A kérdőívben a személyes és a fogvatartásra irányuló adatokon túl, szerepelnek a családi körülményekre, iskolai végzettségre, munkaviszonyokra, tulajdonviszonyokra, szenvedélybetegségekre és a személyes iratok meglétére irányuló kérdések is. A kérdőív kitöltésére önállóan vagy a bv. pártfogóval közösen is sor kerülhet. A kérdőív kitöltését követően második lépésként a bv. pártfogó személyesen hallgatja meg az elítéltet. A meghallgatáson az elítélt részletesen tájékoztatja a bv. pártfogót a kérdőívben is szereplő

témakörökben (családi körülmények, iskolai végzettség, munkaerőpiaci helyzet, szenvedélybetegségek, tulajdonviszonyok stb.), illetve tisztázásra kerülnek az esetlegesen felmerülő kérdések. A meghallgatásról a bv. pártfogó jegyzőkönyvet vesz fel, amelyben egyrészt rögzíti az elítélt által elmondottakat, másrészt további tájékoztatást nyújt a reintegrációs gondozás céljairól és a lehetséges támogatási formákról. A támogatás formáit a pártfogói tevékenységet szabályozó, a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről szóló 8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet (továbbiakban: Pfr.) példálózó módon sorolja fel, ezek között szerepel: egyéni tanácsadás, egyéni esetkezelés, csoportos foglalkozások, tréningek, valamint a szabadulást követő befogadó környezet felkészítése is (Pfr. 62/E. § [4]). A kérdőívben szereplő adatok és a személyes meghallgatás alapján harmadik lépésként a szabadulásra felkészítés kapcsán a tervezett beavatkozásokról, tevékenységekről a bv. pártfogó egyéni gondozási tervet készít. Az egyéni gondozási tervben a bv. pártfogó rögzíti az elítélt eredményes reintegrációjához szükséges programelemeket, tervezett beavatkozásokat (például egyéni esetkezelés, csoportfoglalkozások stb.), valamint meghatározza azoknak a külső segítő szervezeteknek vagy személyeknek a körét, akik bevonása a reintegrációs folyamatba elengedhetetlen. A gondozási terv az elítélt személyes szükségleteihez és helyzetéhez igazodik, célja, hogy az individualizált beavatkozásokon keresztül segítse az elítélt társadalmi reintegrációjának sikerességét, illetve minimalizálja a bűnismétlés kockázatát. Negyedik lépésként valósul meg a gondozási terv végrehajtása. A végrehajtás során a bv. pártfogó megvalósítja a tervezett beavatkozásokat, felveszi a kapcsolatot a befogadó környezettel, szükség szerint segíti a családi kapcsolatok helyreállítását. Amennyiben a szabadulást követően az elítélt szociális intézményi ellátása válik szükségessé az elhelyezése érdekében felveszi a lehetséges elhelyezést nyújtó intézményekkel a kapcsolatot (Bv.tv. 185. § [6]). A gondozási tervet a bv. pártfogó rendszeresen, legalább kéthavonta értékeli, szükség esetén módosítja. A szabadulásra felkészítés zárásaként az egyéni gondozási terv megvalósulásáról a bv. pártfogó összefoglaló jelentést készít, amely összegző módon tartalmazza az elítélt ügyében megtett intézkedéseket, foglalkozásokat, beavatkozásokat, azok eredményeit és a bv. pártfogó általános tapasztalatait, például az elítélt együttműködési hajlandóságáról, együttműködéséről. Az összefoglaló jelentés a feltételes szabadságról való döntés tárgyában készülő előterjesztés iratanyagának részét képezi (Pfr. 62/E. § [6a)–c])). Tehát a bv. bíró a feltételes szabadságra bocsátás ügyében tartott tárgyalásra a reintegrációs gondozás tapasztalatait megismerheti, így a jelentés által a bv. bírónak lehetősége van olyan információk megismerésére, amelyek az eljárási cselekményekből nem vagy nem feltétlenül az összefoglaló jelentésben leírt részletességgel ismerhetők meg.

A fentiek alapján elmondható, hogy a bv. pártfogó komplex segítséget nyújt a fogvatartottak számára a szabadulásra történő felkészülésben. Felméri a fogvatartott helyzetét és a rendelkezésre álló információk alapján egyéniesített beavatkozásokat tervez. A pártfogó felügyelő kulcsfontosságú szerepet játszik ebben a folya-

matban, hiszen hidat képez a börtön és a szabad élet között (Juhász–Puzsár 2022). A fogvatartottak szabadulásra való felkészítése nem lehet egységes, sablonszerű folyamat, mivel minden egyes elítélt különböző háttérrel, problémákkal és szükségletekkel rendelkezik. Az egyéniesített megközelítés biztosítja a támogatás hatékonyságát, és hogy a szabaduló valóban képes legyen beilleszkedni a társadalomba szabadulását követően (Kóhalmi 2004). A hatékony szabadulásra felkészítés nem pusztán az elítélt, hanem a társadalom érdekét is szolgálja, hiszen csökkenti a visszaesés esélyét és elősegíti a biztonságosabb közösségi együttélést.

## 5. A szabadulásra felkészítés speciális célcsoportjai

A modern büntetés-végrehajtási gyakorlatban kiemelt jelentőségű, hogy a szabadulásra felkészítés igazodjon az egyéni és csoportos sajátosságokhoz, különös tekintettel azokra a csoportokra, amelyeknél a börtönártalmak fokozottan jelentkeznek, vagy a visszaesés kockázata magasabb. A szabadulásra felkészítés speciális célcsoportjainak azonosítása nemcsak elméleti, hanem gyakorlati szempontból is indokolt, hiszen különböző szükségleteikhez, kockázataikhoz és erőforrásaikhoz igazított programok jelentősen növelik a sikeres társadalmi visszailleszkedés esélyét, csökkentik a bűnismétlés kockázatát, és hozzájárulnak a társadalmi kohézió erősítéséhez. A bv. pártfogói tevékenységeket szabályozó jogszabályok és normák is előírják, hogy a hosszabb tartamú szabadságvesztést töltők, az átmeneti részlegen elhelyezettek, valamint az első alkalommal végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték számára differenciált, célzott programokat kell biztosítani. A következőkben ezen célcsoportok jellemzőinek, problémáinak és a számukra releváns reintegrációs tevékenységek bemutatására törekszem.

### 5.1. A hosszabb tartamú szabadságvesztést töltő elítéltek

A szabadságvesztés időtartamának számos lehetséges hatása van, amelyek érintetik a fogvatartottak pszichológiai állapotát, társadalmi kapcsolatait, gazdasági helyzetét és a visszaesés kockázatát. Ezek a hatások az egyén személyiségétől, a börtönkörülményektől és a fogvatartás hosszától függően változhatnak (Solt 2012). Az, hogy mit tekintünk hosszú tartamú szabadságvesztésnek, kortól, társadalomtól, kriminálpolitikától és sok egyéb tényezőtől függ. Nagy Ferenc hazai és nemzetközi trendeket is elemző írásában amellet foglalt állást, hogy az ötévi vagy hosszabb ideig tartó szabadságvesztés tekinthető hosszú tartamúnak (Nagy 2005). Ugyanezt a határszámot jelöli meg az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának Rec (2003)23. számú ajánlása a tagállamoknak. A minél hosszabb ideig tartó szabadságvesztésnek a börtönártalmak szempontjából hatványozott szerepe lehet, amelyen a munkáltatás sem tud jelentősen javítani, ezért kiemelten fontos a hosszabb tartamú szabadságvesztést töltő elítéltek esetében olyan programok biztosítása, amelyek a társadalmi visszailleszkedés kapcsán segítséget nyújtanak a börtönszubbkultúra kapcsán

elsajátított viselkedés minták megváltoztatása mellett a reintegrációs nehézségek kezelésében is (Gönczöl 2013).

A bv. pártfogó által biztosított reintegrációs gondozás ebben az esetben azon elítéltekre terjed ki, akik folyamatosan legalább tíz éve tartózkodnak bv. intézetben, akár több ítéletet is egymás után, megszakítás nélkül töltve. A börtönben való hosszú ideig tartó tartózkodás számos problémát generálhat a fogvatartottak számára, amelyek a szabadulás után is hatással lehetnek életükre. Esetükben még inkább jellemző a családi kapcsolatok gyengülése, több esetben szinte teljes megszűnése. Probléma lehet, hogy a börtönben eltöltött hosszú időszak alatt a fogvatartott elszokhat a civil élet napi rutinjától, és a szabadulás után nehézséget okozhat neki a társadalomba való visszailleszkedés. A külvilág a hosszú évek alatt sokat változhat, amit a szabaduló elítélt idegennek érezhet. Mindezen problémák együttes jelenléte jelentősen nehezítheti a társadalmi reintegráció sikerességét, illetve növelheti a bűnismétlés kockázatát. Mindezen kockázatok csökkentése érdekében a jogszabály a reintegrációs gondozás igénybevételét ebben az esetben kötelezővé teszi az elítélt számára (Bv.tv. 186. § [1]). A bv. pártfogó felügyelő ebben az esetben reintegrációs programot és nem egyéni gondozási tervet készít, az elítélt közreműködésével. A program tartalmazza mindazokat a beavatkozási pontokat, amelyek szükségesek ahhoz, hogy az elítélt a szabadulását követően jobb esélyekkel induljon. A programban foglaltak betartása az elítélt számára kötelező, ugyanakkor a hatékony és sikeres megvalósítás érdekében lényeges kérdés, hogy az elítélt motivációja önkéntes vagy kötelezettségen alapszik. A bv. pártfogó felügyelő egyik speciális feladata lehet ebben az esetben, hogy megtalálja és aktivizálja azokat a külső és belső ösztönzőket, beavatkozási pontokat, amelyek az elítélt motivációját belső késztetésen alapulóvá teszik, vagy azzá változtatják. A bv. pártfogó felügyelő további speciális feladata kiemelten a prizonizációs ártalmak csökkentése érdekében végzett tevékenységek (például családi kapcsolatok megerősítése, helyreállítása; készségfejlesztő és egyéb ismereteket nyújtó foglalkozások megtartása; lakhatási kérdésekben segítségnyújtás), illetve az elítéltet befogadó környezet, család felkészítése az elítélt fogadására. Amennyiben a program megvalósításához más személyek vagy szervezetek bevonása is szükséges, akkor a bv. pártfogó feladata ezen bevont személyek, szervezetek munkájának koordinálása.

## 5.2. Az átmeneti részlegre helyezett elítéltek

A hazai bv. intézetekben a sajátos kezelési igényű elítéltek számára több típusú részleg is kialakításra került, amelyek célja elsősorban a fogvatartottak kapcsán tervezett beavatkozás egyéniesítésének elősegítése, a börtönártalmak redukálása, illetve a társadalmi reintegráció sikerességi esélyeinek növelése.<sup>2</sup> A kialakításra került

2 A sajátos kezelési igényű fogvatartottak számára kialakított és az egyéb speciális részlegeken elhelyezett elítéltekkel kapcsolatos feladatok végrehajtásáról szóló 20/2021. (IV. 16.) BVOP utasítás alapján az alábbi részlegek működnek jelenleg különböző bv. intézetekben: hosszúdós speciális részleg (HSR), gyógyító-terápiás részleg, pszichoszociális részleg, dropprevenciós részleg, vallási részleg, az első alkalommal végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték részlege, időskorúak részlege, átmeneti részleg és a fogvatartás biztonságára különös veszélyt jelentő elítéltek részlege.

részlegek nem mindegyik bv. intézetben működnek; azon bv. intézetek kijelöléséről, ahol speciális részleget szükséges működtetni, az agglomerációs központok<sup>3</sup> vezetői gondoskodnak.

A sajátos kezelési igényű fogvatartottak részére kialakított részlegek egyik típusa az átmeneti részleg. Az átmeneti részlegre kérelmük alapján jellemzően a hosszú szabadságvesztés büntetést töltő elítéltek kerülhetnek, akik büntetésükből már legalább öt évet letöltöttek, és a várható szabadulásukig maximum egy év van vissza (Bv.tv. 103. § [1]). Az átmeneti részlegre kerülő fogvatartottak tehát hosszabb ideje töltik szabadságvesztés büntetésüket, amelyből következően a börtönártalmak esetükben hatványozottabban jelentkezhetnek, társadalmi, családi kapcsolataik nagyobb eséllyel gyengülhetnek meg. Az átmeneti részlegre helyezett fogvatartottak részére engedélyezhető látogató intézeten kívüli fogadása vagy kimaradás (kimaradás esetén a bv. intézet legfeljebb 24 órára elhagyható), továbbá kivételesen eltávozás. A részlegen lévő fogvatartottak külső munkáltatásban kivételesen részt vehetnek, de csak abban az esetben, ha elkülönítésük a munkavégzés alatt is megoldható. A fentiekén kívül az itt elhelyezett elítéltek életrendjének a meghatározottsága csökkenthető, egyéni kockázatértékelésük alapján a bv. intézet kijelölt területén szabadon mozoghatnak és a bv. pártfogóval rendszeresen tarthatnak kapcsolatot, akár a szabadulásra felkészítés megkezdésének időpontja előtt is (Bv.tv. 103. § [3]). A bv. pártfogó feladatai a hosszabb tartamú szabadságvesztést töltő elítéltek reintegrációs gondozásához hasonló, ez esetben is cél individualizált beavatkozások tervezése és megvalósítása. A bv. pártfogó felügyelő általános reintegrációs gondozás keretében végzett általános feladatain túl speciális feladata a prizonizáció és depriváció okozta ártalmak csökkentése, a társadalmi, családi kapcsolatok helyreállításában való közreműködés, indokolt esetben a lakhatási problémák megoldásában történő segítségnyújtás.

### 5.3. Az első alkalommal végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték

Az első alkalommal végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték elkülönítésének szükségessége már évtizedek óta fontos szakmai kérdés (Czenczer-Tolner 2020). Az elkülönítés szükségességének okai között szerepel, hogy a visszaeső elítéltek által közvetített viselkedési mintázatok növelhetik a visszaesés kockázatát (Pap 2008). A nem első alkalommal szabadságvesztés büntetést töltő elítéltek már rendelkeznek „börtöntapasztalattal”, ismerik a viszonyokat, könnyebben beilleszkednek a speciális szubkultúrába és ezáltal a börtönökben kialakult hierarchiában magasabbra kerülhetnek. Ezzel szemben azon fogvatartottak, akik első alkalommal szembesülnek a fenti tényezőkkel, kiszolgáltatottá válhatnak, könnyen áldozatszerepbe kerülhetnek. Ezen feltételek elkerülésére szolgálhatnak a speciális részlegek, az első büntényesek részlege is (Czenczer-Tolner 2020). A szabadságvesztés ideje alatt a

3 2023. január 1-jén öt agglomerációs körzet jött létre a BVOP szervezeti struktúrájában. Az azonos körzetbe tartozó bv. intézetek közül egy-egy vezető intézet került kiválasztásra, amely beékelődött a helyi és területi intézetek, valamint a BVOP közé.

fogvatartottak elsődleges szociális kapcsolatai elsősorban a szintén fogvatartásban lévő személyekből állnak. A szociális kapcsolatoknak személyiségre gyakorolt hatása elkerülhetetlen, ezért fontos, hogy a fogvatartottak kivel kerülnek rendszeres kapcsolatba. A Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet egy vizsgálata alapján, amelyben az első büntényes részlegen elhelyezett fogvatartottak szabadulást követő egy éven belüli visszaesését vizsgálták, megállapítást nyert, hogy kevesebb, mint 2 százalékuk került újra bv. intézetbe (Turchányi 2022). Elmondható tehát, hogy a speciális részlegek működtetése eredményes lehet a sikeres reintegrációban és a börtönártalmak csökkentésében.

Hazánkban az első büntényesek részlegét 2018. január 1-jén hat bv. intézetben vezették be kísérleti jelleggel (Czenczer–Tolner 2020). A Bv.tv. azonban az első büntényesek speciális részlegének szabályaival 2022. március 1-jén egészült ki. A jelenleg hatályos jogszabályok szerint az első alkalommal végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték részlegére további differenciálást jelent az általános elkülönítési szabályokon túl, hogy csak azok kerülhetnek ide, akik kisebb tárgyi súlyú bűncselekményt követtek el, amelynek büntetési tétele az öt évet nem haladja meg (Bv.tv. 109/B. §).

A részleg céljait a sajátos kezelési igényű fogvatartottak számára kialakított és az egyéb speciális részlegeken elhelyezett elítéltekkel kapcsolatos feladatok végrehajtásáról szóló 20/2021. (IV. 16.) BVOP utasítás három tárgykörben határozza meg: csökkenteni a börtönártalmakat, enyhíteni az áldozattá válás kockázatát és redukálni annak esélyét, hogy az első büntényes elítéltek a börtön szubkulturális jegyeit elsajátítsák (20/2021. [IV. 16.] BVOP utasítás 78/A. pont). A célok elérése érdekében a családi kapcsolatok erősítésére, helyreállítására kell törekedni, a részlegen elhelyezett fogvatartottak részére egyéni és csoportos foglalkozásokat kell tartani, illetve különös hangsúlyt kell fektetni az itt elhelyezett elítéltek munkáltatásba, oktatásba, képzésbe, kockázatkezelő programokba történő bevonására. A programok megvalósítása során a bv. intézetnek törekednie kell arra, hogy lehetőség szerint a többi fogvatartottól elkülönítetten valósuljanak meg (20/2021. [IV. 16.] BVOP utasítás 78/O. pont).

A fenti feladatok kapcsán elsősorban a reintegrációs tisztnek, a pszichológusnak és a bv. pártfogónak van kiemelt szerepe, feladata. A bv. pártfogónak a szabadulásra felkészítés kapcsán az első alkalommal szabadságvesztésre ítélt fogvatartottak részlegén elhelyezett fogvatartottak esetében különös figyelmet kell fordítani a szabadulás utáni befogadó környezet erősítésére, a családi kapcsolatok helyreállítására. Az egyéni gondozási tervben olyan programok, beavatkozások megvalósítását szükséges tervezni, amelyek egyrészt a bv. intézetben töltött időszak alatt hozzájárulnak a későbbi bűnismétlés kockázatának csökkentéséhez (például agressziókezelési tréning, kommunikációs skillek erősítése, szociális készségek fejlesztése, egyéb resztoratív elemek), másrészt alkalmasak arra, hogy a fogvatartott reális terveket alakítson ki a szabadulási utáni időszakra. Összegezve elmondható, hogy az első büntényesek kezelésének egyik fő célja a börtön negatív hatásainak csökkentése és a sikeres társadalmi visszailleszkedés elősegítése, amelyben a bv. pártfogónak kulcsszerepe van.

## 6. A bv. pártfogók körében végzett vizsgálat

### 6.1. A vizsgálat módszere, céljai

A bv. pártfogók szabadulásra felkészítés kapcsán végzett feladatai tehát döntő jelentőségűek az elítéltek társadalmi reintegrációjában, ezért fontos megérteni, milyen kihívásokkal és tapasztalatokkal találkozhatnak munkájuk során.

Jelen tanulmány a szerző saját, 2020–2021-ben végzett empirikus kutatásán alapul, amelynek központi célja volt megvizsgálni, hogy a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelők mindennapi munkájában miként érvényesül egymás mellett, illetve egymással szemben a kontroll- (ellenőrző) és a támogatás- (segítő, reintegrációs) funkció, illetve ezek milyen arányban jelennek meg a gyakorlatban. A kutatás a pártfogók országos körére terjedt ki, a mintavételi alapsokaságot a vizsgálat időszakában a magyarországi bv. intézetekben dolgozó 63 pártfogó felügyelő alkotta, akik közül 53-an töltötték ki az online, önkitöltős kérdőívet, így a mintavétel közel teljeskörűnek tekinthető.

Az alkalmazott kérdőív zárt kérdésekkel tájékozódott a demográfiai és szakmai háttérrel, míg a nyílt végű kérdések szakmai reflexiókra, véleményekre és tapasztalatok megfogalmazására biztosítottak teret. A jelen tanulmány kizárólag a nyílt kérdésekre adott válaszok kvalitatív tartalomelemzésére fókuszál, különös tekintettel a szabadulásra való felkészítésről szóló véleményekre és dilemmákra. A teljes kutatás módszertanát tekintve vegyes megközelítésű volt, azonban e munka a kérdőív nyílt kérdéseinek kvalitatív elemzésére szorítkozik.

Az elemzést kvalitatív tartalomelemzés módszerével végeztem, amely alkalmas a mélyebb jelentéstartalmak feltárására (Kaposi 2022, Nowell et al. 2017). Értelmezési keretként az institucionalista megközelítést alkalmaztam, amely hangsúlyozza az intézményi szabályozók, elvárások és erőforrások szerepét a szakmai működésben (Steinmo 2008, Gajduszek 2020, Bányai–Légmán 2011).

A kutatás nem törekedett statisztikai általánosításra, célja a szakmai nézőpontok és működési mintázatok mélyebb megértése volt. A szerző több mint tizenöt év tapasztalattal rendelkezik büntetés-végrehajtási pártfogóként, ami lehetővé tette a téma mélyreható ismeretét és a szakmai jelenségek árnyaltabb feltárását. Ugyanakkor az elemzést tudományos igényességgel, kritikai reflexióval és elemző távolságtartással végeztem. Ez a kettős szerep – mint korábbi gyakorlati szakember és jelenlegi kutató – lehetővé teszi, hogy a vizsgálat kvázi etnográfiai szemlélettel mutassa be a büntetés-végrehajtási pártfogás gyakorlati világát, annak strukturális kereteit és intézményi kihívásait (Hammersley–Atkinson 2007).

A kutatás korlátai közé tartozik, hogy a nyílt kérdésekre adott válaszok terjedelme és mélysége változó volt, és az online, önkéntes részvétel előidézhetett önszelekciós torzulást (Bryman 2016). A kvalitatív feldolgozás mégis lehetővé tette a pártfogói munka működésének és az intézményi kihívások pontosabb feltérképezését.

## 6.2. A bv. pártfogók által alkalmazott módszerek

A szabadulásra történő felkészítés során a büntetés-végrehajtási pártfogók által alkalmazott módszerek kiemelt fontosságúak az elítéltek társadalomba való visszailleszkedésének elősegítésében. A reintegráció célja nem csupán a bűnismétlés kockázatának csökkentése, hanem az is, hogy az elítéltek képessé váljanak szabadulásuk után törvényisztelő állampolgárként élni (UNDOC 2018, Borbíró–Lévay–Gönczöl 2014).

A saját kutatás empirikus eredményei azt mutatják, hogy a bv. pártfogók munkájuk során leggyakrabban segítő beszélgetést, tanácsadást, valamint pozitív megerősítést alkalmaznak módszerként. A nyílt kérdésekre adott válaszokból kirajzolódott, hogy a pártfogók fontosnak tartják az aktív hallgatást, az empátikus jelenlétet, a közös célkitűzést és a pártfogoltak megerősítését. Néhány példa az általuk megfogalmazott eszközökre:

*„Kapcsolattartás erősítése, meghallgatás, jó szó, megtörtént esetek feldolgozása, tanulság levonása, új gondolkodásmód elsajátítása, önismeret fejlesztés, konfliktuskezelési és problémamegoldási stratégiák fejlesztése.”*

*„Empowerment, kedves, támogató szavak, pozitív visszajelzés, munkahelykeresésben történő segítségnyújtás, empátia.”*

*„Konfliktuskezelés, mediáció, CSDCS, tanácsadás, delegálás stb.”*

Ezek az empirikus visszajelzések jól illeszkednek a szakirodalomban is leírt, pártfogásban alkalmazott segítő és resztoratív módszertanokhoz (Barabás–Fellegi–Windt 2010, Szabó 2014). A válaszok között több esetben is megjelent a CSDCS (családi döntéshozó csoportkonferencia), amely resztoratív technika, és különösen hatékony lehet a szabadulás előtti felkészítés során. A szakirodalmi áttekintés szerint a szabadulás utáni első hat hónap a legkritikusabb időszak, amikor a társadalmi reintegráció sikeressége, illetve a bűnismétlés esélye eldől (Pálvölgyi 2014, Lebujos 2012). A CSDCS során például a résztvevők – családtagok, pártfogók, munkáltatók, közösségi szereplők – közösen dolgoznak ki cselekvési terveket a bűnismétlés visszaszorítása és a társadalmi integráció támogatása érdekében (Nyesténé 2012).

A kvalitatív válaszok elemzéséből megállapítható, hogy a bv. pártfogók által alkalmazott módszerek összhangban állnak Travis Hirschi szociális kontroll elméletével. Hirschi szerint a társadalmi normákhoz való kötődés, elköteleződés, részvétel és hit segíti a normakövető magatartás kialakítását (Hirschi 1969). A kutatás válaszai alapján ezek a dimenziók az alábbi módon jelennek meg a bv. pártfogók gyakorlatában:

Kötődés: *„Kapcsolattartás erősítése, jó szó, meghallgatás...”*

Elköteleződés/részvétel: *„Munkahelykeresésben történő segítség, pozitív visszajelzés...”*

Hit: *„Új gondolkodásmód elsajátítása, motiváció erősítése...”*

A visszajelzések nemcsak megerősítik Hirschi elméletének érvényességét a reintegráció kontextusában, hanem gyakorlati példákkal illusztrálják is azt. Az alábbi esettörténet például mind a négy dimenzió megerősödését mutatja:

*„Együttműködő, motivált elítélt tartalmaz szabadulásra való felkészítést követően, szabadulása után sikeresen elhelyezkedett. Munkáját megtartotta, családi, társas kapcsolatait újraépítette.”*

Az elemzés alapján kijelenthető, hogy a bv. pártfogók által alkalmazott módszerek – mint az egyéni esetkezelés, resztoratív technikák, tanácsadás és támogató kapcsolatok kialakítása – szorosan illeszkednek mind a szakirodalmi ajánlásokhoz, mind pedig Hirschi szociális kontroll elméletéhez. A saját kutatás eredményei azt mutatják, hogy e módszerek kulcsszerepet játszanak a szabadulásra való felkészítés hatékonyságában, különösen akkor, ha a megközelítés egyénre szabott és kapcsolatorientált.

Ugyanakkor az is világossá vált, hogy a módszerek alkalmazásának sikeressége nagyban függ a pártfogó és pártfogolt közötti bizalmon alapuló kapcsolattól, a rendelkezésre álló erőforrásoktól, valamint a társadalom befogadókészségétől.

### 6.3. Lehetőségek partnerek a szabadulásra felkészítésben

A szabadulásra felkészítés összetett folyamat, amely nemcsak a büntetés-végrehajtási intézeteken belül zajlik, hanem a társadalom különböző szereplőinek együttműködését is igényli. Ezt a komplexitást a jogi szabályozás is elismeri, a Bv.tv. előírja az együttműködést a helyi önkormányzatokkal, munkáltatókkal és civil szervezetekkel (Bv.tv. 185. § [10]). A fogvatartottak sokféle, egymással összefüggő problémával küzdenek, amelyek megoldásához egyetlen intézmény vagy szakember nem elegendő. A szabadulásra való felkészítés hatékonyságát ezért nagyban növeli az interprofesszionális együttműködés, amely lehetővé teszi az adekvát és komplex segítségnyújtást, a pártfogó által kezdeményezett delegálások révén.

A fenti gondolatmenet jól illeszkedik Pierre Bourdieu társadalmi tőke elméletéhez (Bourdieu 1986), amely korábban elméleti keretként már bemutatásra került. Bourdieu szerint a társadalmi tőke olyan tényleges vagy potenciális erőforrások összessége, amelyek társadalmi kapcsolatokon keresztül érhetők el. A társadalmi tőke elmélet három fő eleme – kapcsolati hálók, kölcsönösség és tőkekonvertálhatóság – különösen alkalmas a fogvatartottak társadalmi visszailleszkedésének vizsgálatára.

A saját kutatás eredményei alátámasztják, hogy a bv. pártfogók kulcsszerepet játszanak e társadalmi tőke helyreállításában. A kérdőív nyílt kérdéseire adott válaszok alapján az egyik leggyakoribb tevékenységük a kapcsolati hálók újraépítésének támogatása. Ezt tükrözik az alábbi, válaszadók által megosztott esettörténetek:

*„Szabadult fogvatartott rendezte családjával kapcsolatát, leszokott a drogról és dolgozik.”*

*„Szabadulást követően a bűnelkövető visszatért családjához, munkát vállalt, a sértetet kárpótolta.”*

*„Hosszú ítéletet töltő elítélt (gyilkosság) szabadulás után elhelyezkedett, élettársi kapcsolatot létesített, sikeres festőművész, lakást vásárolt az élettársával.”*

Eseteik jól példázzák, hogy az elsődleges kapcsolati (család, barátok, munkaadók) hálók újjáépítése nemcsak a társadalmi tőke bővítését jelenti, hanem konkrét reintegrációs kapaszkodókat is teremthet – összhangban a szakirodalmi eredményekkel (Biró–Albert 2016, Davis–Bahr–Ward 2013).

A társadalmi tőke második kulcseleme a kölcsönösség, amely a kapcsolatok minőségére – bizalomra, támogatásra, kölcsönös elvárásokra – utal. A pártfogók gyakorlati tapasztalatai szerint ez döntően befolyásolja a visszailleszkedés sikerét:

*„A szabadult visszamehetett dolgozni az előző munkahelyére, és a családja is viszszafofogadta. Ehhez szükséges volt a munkáltató empatikus hozzáállása és a család befogadókészsége.”*

*„Egy pártfogoltam sikeresen részt vett egy bentlakásos intézményben alkoholelvonó programban. Azóta nem ivott, dolgozik, élettársi kapcsolatban él.”*

E példák is azt erősítik meg, hogy a bv. pártfogók feladata nem merül ki a kapcsolatfelvételben és közvetítésben, hanem aktív szerepet vállalnak a kölcsönösségi viszonyok újr alapozásában is. Ez egybevág a hazai és nemzetközi szakirodalomban is megfogalmazott elvárásokkal (Windt 2011, Fiáth 2012). Az idézetekből az is érzékelhető, hogy a sikeres reintegráció nem csupán támogatói hálózatok jelenlétén, hanem a szabadult személy aktív részvételén és belső elhatározásán is múlik. Ez összhangban van azzal a megközelítéssel, amely szerint a reintegráció nemcsak strukturális, hanem szubjektív folyamat is, ahol a szabaduló nem passzív alanya, hanem aktív szereplője saját újrakezdésének (Biró 2015, Albert 2015, Tóth 2015).

A társadalmi tőke konvertálhatósága – vagyis az, hogy egy támogató kapcsolat gazdasági vagy kulturális előnyöket is eredményezhet – szintén megjelenik a kutatás válaszaiban:

*„A szabadult egy hónapon belül munkaviszonyt létesített; rendezte a családi életét és beiratkozott könnyűgépkészelői tanfolyamra.”*

*„Kábítószeres múlttal, Váltó-sáv félutas házában elhelyezett volt fogvatartott, bejelentett munkaviszonnyal dolgozik.”*

*„Korábbi alkoholfüggőség sikeres kezelését követően a család támogatása mellett önálló élet kialakítása és stabil egzisztencia elérése.”*

Ezek az esetek azt példázzák, hogy a társadalmi kapcsolatok megfelelő működtetése és aktivizálása gazdasági, egzisztenciális és pszichológiai előnyökké alakítható – tel-

jes összhangban Bourdieu tőkeelméleti keretével. A bv. pártfogók a szabadulásra felkészítés során nemcsak információkat közvetítenek vagy formális teendőket végeznek, hanem a társadalmi tőke mozgósításában is katalizátor szerepet töltenek be.

A saját kutatás tapasztalatai alapján kijelenthető, hogy a társadalmi tőke három alapeleme – kapcsolatok, kölcsönösség, konvertálhatóság – a szabadulásra való felkészítés során mind gyakorlati, mind elméleti szinten releváns. A bv. pártfogók munkája – ha megfelelő intézményi és interprofesszionális támogatást kap – képes érdemben hozzájárulni a társadalmi reintegráció sikeréhez.

A szakirodalmi megállapítások (például Bourdieu 1986, Biró–Albert 2016, Davis–Bahr–Ward 2013) és a kutatás empirikus eredményeinek összevetése egyértelműen alátámasztja, hogy a reintegráció nem pusztán az egyén felelőssége, hanem egy sokszereplős, strukturálisan is meghatározott, kapcsolatorientált folyamat. Ebben a folyamatban a büntetés-végrehajtási pártfogó kulcsszerepet tölt be, összekötő kapocsként működik az elítélt és a társadalmi erőforrások között.

#### 6.4. Rendszerszintű nehézségek

Bár a pártfogó felügyelők munkája kívülről segítő, személyes kapcsolatépítésre épülő tevékenységnek tűnhet, a vizsgálati eredményekből világosan kirajzolódik, hogy egy összetett, intézményileg keretezett szakmai szerep, amelyet számos belső és külső strukturális kihívás formál. A pártfogók válaszáinak tanúsága szerint a munkavégzés eredményességét nemcsak a pártfogoltak motivációja, hanem a szakma gyakorlásának feltételrendszere is nagymértékben befolyásolja.

A leggyakrabban említett akadály az adminisztratív teher és az ügyteher aránytalansága volt. A válaszadók rendre beszámoltak arról, hogy az érdemi segítő munka rovására túlzott mértékű dokumentációs kötelezettség hárul rájuk:

*„Aránytalanul sok a dokumentáció.”*

*„Az adminisztráció nagyon sok időt vesz el az érdemi munkától.”*

*„A sok adminisztráció mellett a fogvatartott személyes támogatása elsikkad.”*

Ez a túlterheltség időhiányos működéshez vezet, ami nemcsak a pártfogoltakkal való találkozások gyakoriságát, hanem azok mélységét is korlátozza. A szakemberek szerint:

*„Több időre lenne szükség, amit ténylegesen az ügyfelekkel, illetve érdemi ügyintézéssel tölthetnék, nem a nagyrészt felesleges adminisztratív tevékenységgel.”*

*„Megtaláljam a szükséges eszközöket, forrásokat. Időkeret szükségessége.”*

Különösen problematikus ez a magas szükségletű vagy krízishelyzetben lévő pártfogoltak esetében, akiknek támogatása komplex, interdiszciplináris beavatkozásokat igényelne. A szakirodalom is rámutat arra, hogy az adminisztrációs és szervezeti terhek jelentősen csökkenthetik a támogató szerep hatékonyságát (McNeill 2009, Deering 2011).

A válaszok alapján a szakmai támogatás hiányosságai is jelentős korlátozó tényezők. A pártfogók gyakran számolnak be eszköztelenségről, módszertani és interprofesszionális háttér hiányáról:

*„Kevés információhoz jutok.”*

*„Nincs eszköz a kezemben.”*

*„Nem elég gördülékeny az együttműködés a különböző szakterületek között.”*

Az empirikus adatok azt mutatják, hogy a pártfogók gyakran magukra maradnak a mentális problémákkal, szenvedélybetegséggel vagy hajléktalansággal küzdő pártfogoltak támogatásában, miközben a társszakmák képviselte bizonytalan, esetenként hiányos. A szakirodalmi összefoglalók is egybehangzóan jelzik az interprofesszionális együttműködés fontosságát a reintegráció sikeressége érdekében (Albert 2015, Szabó 2019).

A kutatásban szereplő vélemények e mellett az alacsony pártfogói létszám és a fluktuáció problémáját is kiemelték:

*„Kevesen vagyunk.”*

*„Hiányoznak a tárgyi és személyi feltételek.”*

*„Tapasztalt kollégák felmondanak, és nincs, aki segítene.”*

Az adatok szerint a vizsgált időszakban országosan 63 fő pártfogó felügyelő dolgozott, ami az ügyek számához képest rendkívül szűkös kapacitás. Egyes intézetekben egyetlen pártfogó látja el a teljes feladatkört, így a szabadságolás vagy betegség esetén a helyettesítés sem biztosított. A túlzott esetszám súlyosan korlátozza a személyre szabott támogatási lehetőségeket, pedig a reintegráció folyamatában éppen a személyes figyelem és kapcsolat kiemelt fontosságú (Borbíró–Lévay–Gönczöl 2014). Az anyagi és erkölcsi elismerés hiánya szintén visszatérő elem a válaszokban. Többen jelezték, hogy a szervezeten belüli láthatatlanság érzése, az alacsony presztízs és az érdemi szakmai visszacsatolás hiánya demoralizáló hatással van az elköteleződésre:

*„A bv. szervezeten belül idegenként kezelik a pártfogókat.”*

*„Nem akarják elfogadni, hogy a pártfogó is diplomás, képzett szakember.”*

*„Szükséges lenne a munkám elismerése, ami nem csak anyagi eredetű.”*

Ez a fajta szakmai izoláció nemcsak az egyéni motivációt csökkenti, hanem növeli a kiegész és a fluktuáció kockázatát is – különösen a fiatal szakemberek körében, akik nem látnak hosszú távú perspektívát a pályán. A szakirodalom is rávilágít arra, hogy az ilyen strukturális hiányosságok negatívan hatnak a szakmai kontinuitásra és a reintegrációs munka minőségére (Fiáth 2012, Albert 2015).

Az adatokban megjelenik az a feszültség, amely a pártfogó felügyelők kettős szerepéből – kontroll és támogatás – fakad. A túlterheltség és strukturális nyomás hatására a kontrollfunkció erőteljesebben érvényesül, míg a személyes segítő kapcsolat

háttérbe szorul. Ez torzíthatja a pártfogoltak percepcióját is, aminek következtében a pártfogót nem segítő partnerként, hanem az „intézményes büntetés” meghosszabbításaként érzékelhetik (McNeill 2009, Deering 2011). A nemzetközi szakirodalom ezt a helyzetet *dual-role tension* vagy *supervisory paradox* jelenségként fogalmazza meg, amelynek feloldása speciális szakmai és intézményi kereteket kíván (McNeill 2009).

Összegzőként elmondható, hogy a bv. pártfogói munka hatékonyságát jelentősen befolyásolják a rendszer strukturális jellemzői. Az adminisztratív túlterheltség, a személyi feltételek szűkössége, a szakmai támogatás hiánya és az alacsony megbecsültség együttesen olyan környezetet teremtenek, amely korlátozza az érdemi segítő tevékenység kibontakozását. A vizsgálat empirikus eredményei egyértelműen alátámasztják, hogy a reintegráció hatékonysága nemcsak az egyéni elköteleződésen, hanem az intézményi feltételek rendszerén is múlik, amely jelen formájában számos ponton reformra szorul.

## 7. Konklúzió

A tanulmány a kvalitatív megközelítés módszertanával vizsgálta a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelők munkáját, különös tekintettel a tereptapasztalatokra, a módszertani eszköztárra, valamint az intézményi környezetből fakadó kihívásokra. Kutatásunk célja nem a statisztikai általánosítás volt, hanem a szakemberek belső nézőpontjának és működési logikájának alaposabb megértése.

Az eredmények azt mutatják, hogy a szabadulásra való felkészítés nem egyszerű információátadás vagy formális követelmény, hanem egy összetett, pszichoszociális kísérő folyamat, amely a fogvatartott személyes történetének, kapcsolatrendszerének és lehetőségeinek komplex figyelembevételén alapul. A pártfogók gyakran olyan szerepben dolgoznak, amely túlmutat a jogi kereteken, támogató, mentori, sőt sokszor mediátori funkciókat is ellátnak.

A felkészítő folyamat hatékonysága erősen összefügg Hirschi (1969) szociális kontroll elméletével, amely szerint a bűnisméltés megelőzésének kulcsa az a négy társadalmi kötelék – kötődés, elkötelezettség, részvétel és hit –, amelyeket a szabadulásra való felkészítés során újra kell építeni.

E kutatás során egyértelművé vált, hogy a pártfogók jelentős szerepet játszanak az elítéltek társadalmi tőkéjének újjáépítésében, amelyet Pierre Bourdieu elmélete (1986) kiválóan ír le. Az egyéni kapcsolatok helyreállítása, az intézményi erőforrásokhoz való hozzáférés segítése, valamint a társadalmilag hasznos szerepek megerősítése mind a társadalmi tőke formái, amelyek sikeres reintegrációhoz vezethetnek. A pártfogók munkája rendszerint kiterjed ezeknek az informális erőforrásoknak a mozgósítására is, legyen szó lakhatásról, munkavállalásról, közösségi vagy családi kapcsolatok újjáépítéséről.

Ugyanakkor tevékenységüket számos strukturális nehézség terheli, mint például a magas ügyteher, az adminisztratív túlterheltség, a fluktuáció, a háttértámogatás

hiánya, valamint az intézményi és társadalmi elismerés alacsony szintje. A szakmai hatékonyság megőrzése és a munkavállalói jóllét érdekében elengedhetetlen ezen rendszerszintű tényezők átgondolása és fejlesztése.

A kutatásunk alapján kijelenthető, hogy a büntetés-végrehajtási pártfogás kulcsszerepet tölthet be a bűnismétlés megelőzésében és a társadalmi reintegráció támogatásában – feltéve, hogy a szakembereket nem csupán emberileg, hanem intézményileg és társadalmilag is elismerik és megfelelően támogatják. A sikeres reintegráció azonban nem képzelhető el a szabadulók aktív közreműködése nélkül. A fogvatartottak önértelmezése, motivációja és részvételi hajlandósága döntő jelentőségű abban, hogy a pártfogás milyen eredményeket tud elérni. Ebből következően a jövőbeli kutatásokban és gyakorlatban is hangsúlyosabban kellene kezelni a szabadulók szubjektív tapasztalatait, céljait és aktorszerepét (Biró 2015, Albert 2015, Tóth 2015).

A szabadulásra való felkészítés hatékonyságának növelése céljából szükséges lenne:

- az adminisztratív és dokumentációs terhek jelentős csökkentése a pártfogók munkakörében, hogy növekedjen az ügyfelekkel való érdemi találkozások száma és minősége;
- a pártfogói létszám bővítése, amely lehetővé teszi az egyéni igényekhez igazodó, hatékonyabb munkavégzést;
- a pártfogók hozzáféréseinek biztosítása jól működő, kooperatív szociális, munkaügyi, egészségügyi és civil támogató hálózatokhoz, amelyek megerősítése és a partnerségek intézményesítése (például együttműködési protokollok) kulcsfontosságú.

Továbbá a segítő, resztoratív és motivációs technikák elmélyítése érdekében javasolt a rendszeres szakmai továbbképzések és szupervíziós alkalmak bevezetése, különösen a fiatalabb, illetve kezdő pártfogók számára.

Nem elhanyagolható szempont a pártfogói tevékenység társadalmi ismertségének és megbecsültségének növelése, például szakmai díjak által, mert az alacsony társadalmi presztízs demotiváló hatásával szemben közvetlenül hat a fluktuáció csökkentésére is.

Végezetül pedig hangsúlyozni kell, hogy a pártfogók kulcsszerepet játszanak a társadalmi tőke – különösen a családi, baráti és munkaerő-piaci kapcsolatok – újraépítésében. Bourdieu társadalmi tőke elmélete szerint ezek a kapaszkodók jelentősen csökkenthetik a visszaesés esélyét, és így a pártfogók által végzett munka a társadalmi reintegráció alapvető pillére lehet.

## Irodalom

- Albert, F. (2015): A börtönbüntetés hatása a baráti kapcsolatok alakulására. In Albert, F. (szerk.): *Életkeretek a börtönön innen és túl. Szubjektív reszocializációs esélyek*. Budapest: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet, 113–142.
- Albert, F. – Biró, E. (2015): A sikeres reintegráció. In Albert, F. (szerk.): *Életkeretek a börtönön innen és túl. Szubjektív reszocializációs esélyek*. Budapest: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet, 143–166.
- Bányai, B. – Légmán, A. (2011): Intézményi megközelítések a társadalomtudományban. *Replika*, (74), 27–33.
- Barabás, A. T. – Fellegi, B. – Windt, Sz. (szerk.) (2010): *Konfliktuskezelés elítéltekkel: kézikönyv a mediáció és helyreállító igazságszolgáltatás alkalmazhatóságáról a büntetés-végrehajtásban*. Budapest: P-T Műhely.
- Biró, E. (2015): A fogvatartottak családi kapcsolatainak szerepe a bűnelkövetésben, a börtönműködésben és a reintegrációban. In Albert, F. (szerk.): *Életkeretek a börtönön innen és túl. Szubjektív reszocializációs esélyek*. Budapest: MTA TK Szociológiai Intézet, 73–112.
- Biró, E. – Albert, F. (2016): Hogyan befolyásolják a családi kapcsolatok a börtönből szabadultak társadalmi reintegrációját? In Csányi, V. (szerk.): *Magyar Tudomány. Családszociológiai kutatások Magyarországon a 21. század elején*, 177(2): 179–187.
- Bourdieu, P. (1986): The forms of capital. In Richardson, J. G. (ed.): *Handbook of theory and research for the sociology of education*. New York: Greenwood Press, 241–258.
- Borbíró, A. – Lévy, M. – Gönczöl, K. (2014): *Kriminológia*. Budapest: Wolters Kluwer Kft.
- Borbíró, A. – Szabó, J. (2012): Harmadlagos megelőzés a magyar büntetés-végrehajtási intézetekben a nemzetközi kutatások fényében. In Vókó, Gy. (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok* (49. kötet). Budapest: Országos Kriminológiai Intézet, 158–192.
- Bryman, A. (2016): *Social research methods* (5th ed.). Oxford University Press.
- Clemmer, D. (1958): *The Prison Community*. New York: Rinehart and Co.
- Czenczer, O. – Tolner, A. (2020): Először a rács mögött – gondolatok az első-bűntényes elkövetők helyzetéről a hazai büntetés-végrehajtási intézetekben. *Magyar Rendészet*, 20(4): 59–70. <https://doi.org/10.32577/mr.2020.4.3>
- Dandurand, Y. (2016): Restorative justice and the social reintegration of offenders. In Kury, H. – Redo, S. – Shea, E. (eds.): *Women and children as victims and offenders: Background, prevention, reintegration*. Springer International Publishing, 781–797.
- Davis, C. – Bahr, S. J. – Ward, C. (2013): The process of offender reintegration: Perceptions of what helps prisoners reenter society. *Criminology and Criminal Justice*, 13(4): 446–469. <https://doi.org/10.1177/1748895812454748>
- Deering, J. (2011): *Probation Practice and the New Penology: Practitioner Reflections*. Farnham: Ashgate.
- Fiáth, T. (2012): *Börtönkönyv. Kulturális antropológia a rácsok mögött*. Budapest: Hát-tér Kiadó.

- Fliegauf, G. (2012): A börtönpszichológia elhatárolása a kriminálpszichológiától. *Börtönügyi Szemle*, (1): 45–62.
- Gajduschek, G. (2020): Intézményi elemzés. Neoinstitucionalista megközelítés. In Jakab, A. – Sebők, M. (eds.): *Empirikus jogi kutatások*. Budapest: Osiris Kiadó, 189–208.
- Goffman, E. (1963): *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. New York: Simon & Schuster.
- Gönczöl, K. (2013): A túlélő börtön. In Máthé, G. et al. (szerk.): *Jogtörténeti Parerga. Ünnepi tanulmányok Mezey Barna 60. születésnapja tiszteletére*. Budapest: ELTE Eötvös, 125–132.
- Hammersley, M. – Atkinson, P. (2007): *Etnográfia. Alapok és alkalmazások*. Budapest: L'Harmattan.
- Hirschi, T. (1969): *Causes of delinquency*. Berkeley: University of California Press.
- Juhász, F. – Puzsár, A. (2022): A büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelői tevékenység helyzete és jelentősége a jelenlegi jogi szabályozás tükrében. *Börtönügyi Szemle*, (2): 73–83.
- Kaposi, J. (2022): A tartalomelemzés. In Kaposi, J. – Szőke-Milinte, E. (szerk.): *Kutatási módszerek pedagógusjelölteknek*. Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 107–116.
- Kőhalmi, L. (2004): A pártfogó felügyelet kihívásai. In Korinek, L. – Kőhalmi, L. (szerk.): *A „Pártfogó Felügyelői Szolgálat” időszerű kérdései címmel 2003. november 5-én Pécsen megrendezett kerekasztal-konferencia tanulmánykötete*. Pécs: PTE ÁJK Kriminológiai és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék, 85–86.
- Lebujos, I. (2012): Resztoratív módszerek a büntetés-végrehajtási intézetekben (Utópia vagy valóság?) *Börtönügyi Szemle*, (4): 33–52.
- Maruna, S. (2006): Who owns desistance? Towards restorative reentry. *Justice Research and Policy*, 8(1), 107–123.
- McNeill, F. (2009): *Probation, Rehabilitation and Reparation*. Cullompton: Willan Publishing.
- McNeill, F. – Raynor, P. – Trotter, C. (2013): *Offender Supervision: New Directions in Theory, Research and Practice*. Abingdon: Routledge.
- Nagy, F. (1985): Az utógondozás – pártfogó felügyelet hazai fejlődéséről. In Szűk, L. (szerk.): *Utógondozás és Pártfogó felügyelet*. Budapest: Igazságügyi minisztérium, (10): 31–72.
- Nagy, F. (2005): A hosszú tartamú szabadságvesztés büntetőjogi kérdéseiről. *Börtönügyi Szemle*, (2): 7–18.
- Nowell, L. S. – Norris, J. M. – White, D. E. – Moules, N. J. (2017): Thematic analysis: Striving to meet the trustworthiness criteria. *International Journal of Qualitative Methods*, 16(1), 1–13. <https://doi.org/10.1177/1609406917733847>
- Nyesténé, J. Z. (2012): Elkövettem, megbántam, jóvátenném. Resztoratív gyakorlatok a börtönben. *Börtönügyi Szemle*, (2): 14–28.

- Pálvölgyi, Á. (2014): A társadalom részvételének szükségessége a büntetés-végrehajtásban (reszocializáció, reintegráció). *Büntetőjogi Szemle*, (2): 77–84.
- Pap, A. (2008): Új rezsimszabályok az első bűntényesek elkülönítésére? *Börtönügyi Szemle*, (3): 79–80.
- Popper, P. (1970): *A kriminális személyiségzavar kialakulása*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Robinson, G. – McNeill, F. (2013): Understanding “What Works”: Cross-National Perspectives on Evidence, Policy and Practice in Probation. In Craig, L. et al. (eds.): *What Works in Offender Rehabilitation*. London: Wiley-Blackwell, 287–303.
- Schmehl, J. (2005): A neveléstől a reintegrációig: a fejlődés útja a legjobb gyakorlatok tükrében. *Börtönügyi Szemle*, (1): 1–4.
- Sinkó, Cs. (2022): Az EFOP-1.3.3-2016-00001 „Fogvatartottak reintegrációja” című kiemelt projekt értékeinek és eredményeinek bemutatása. *Börtönügyi Szemle*, (3): 37–56.
- Solt, Á. (2012): A fogvatartotti szubkultúra és a totális intézmény belső rendje. *Belügyi Szemle*, 60(7–8): 5–36.  
<https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2012.v60.i7-8.pp5-36>
- Steinmo, S. (2008): Historical institutionalism. In Della Porta, D. – Keating, M. (eds.): *Approaches and methodologies in the social sciences: A pluralist perspective*. Cambridge University Press, 118–138. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511801938.008>
- Sykes, G. M. (1958): *The Society of Captives: A Study of a Maximum Security Prison*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Szabó, J. (2014): Rehabilitálható-e a rehabilitáció? *Börtönügyi Szemle*, (4): 28–40.
- Szabó, J. (2019): *Speciális prevenció és dezisztencia*. Budapest: Országos Kriminológiai Intézet.
- Tóth, O. (2015): Rizikótényezők az első alkalommal végrehajtandó börtönbüntetésre ítélt férfiak életútjában. In Albert, F. (szerk.): *Életkeretek a börtönön innen és túl. Szubjektív reszocializációs esélyek*. Budapest: MTA TK Szociológiai Intézet, 59–72.
- Turchányi, D. (2022): Az első alkalommal végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték speciális részlegén elhelyezett elítéltek visszaesési rizikófaktorai – Miben mások, mint az átlag fogvatartotti populáció? *Börtönügyi Szemle*, (2): 85–104.
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNDOC) (2018): *Handbook on the prevention of recidivism and the social reintegration of offenders*. United Nations. [https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/18-02303\\_ebook.pdf](https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/18-02303_ebook.pdf)
- Visher, C. A. – Travis, J. (2003): Transitions from Prison to Community: Understanding Individual Pathways. *Annual Review of Sociology*, 29(1): 89–113. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.29.010202.095931>
- Vókó, Gy. (2003): Elmélkedés a pártfogó felügyeletről. *Börtönügyi Szemle*, (1): 49–70.
- Ward, T. – Maruna, S. (2007): *Rehabilitation: Beyond the risk paradigm*. London: Routledge

- Ward, T. – Rose, C. – Willis, G. (2012): The Rehabilitation of Offenders: Good Lives, Desistance, and Risk Reduction. In Davies, G. – Beech, A. (eds.): *Forensic Psychology*. Oxford: Wiley Blackwell, 407–423.
- Windt, Sz. (2011): Mediáció és helyreállító igazságszolgáltatás a büntetés-végrehajtásban. In Barabás, T. – Fellegi, B. Windt, Sz. (szerk.): *Felelősségvállalás, kapcsolat és helyreállítás: mediáció és resztoratív igazságszolgáltatás a büntetés-végrehajtásban*. Országos Kriminológiai Intézet Foresee Kutatócsoport, 24–60.

## Jogszabályok

2003. évi XIV. törvény a pártfogókra vonatkozó egyes törvények módosításáról
2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról
2014. évi XXX. törvény az egyes törvényeknek a belügyminiszter feladat- és hatáskörével összefüggő módosításáról
- 8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről